

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԸ

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

ԾԱՆՕԹ. — Պատմագիրքներ կը հաստատեն թէ վրացիները մեծապէս օգտուած են մէկ կողմէ բիզանդական կայսրութեանն եւ միւս կողմէ Պարսկաստանէն եւ Թուրքիայէն: Ուստի շատ բան պարտական են թէ քրիստոնէութեան եւ թէ իսլամութեան: Վրացական մեծագիրքներ կան որ կը քննադրին Քրիստոսի 946 տարիէն: Վրացիները պատմութեան մէջ առաջին անգամ կ'երևան Մեծն Ալեքսանդրի օրով, իսկ իրենց փառքի գագաթնակէտին հասած են 12րդ դարում: Այնուհետեւ երկար ատեն ենթարկուած են օտար լուծերու, ինչ որ ազդած է իրենց նկարագրին վրայ:

Իրենց հէֆնաթներուն տարրական գաղափարները նման են ուրիշ ժողովրդական բանասիրութեանց գաղափարներուն, բայց ընդլայնուած տարրեր է: Մեծապէս գնահատուած է «Գիւղացին եւ Օձը».

ՕՁԸ ԵՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆ

Կար ու չկար երջանիկ թագաւոր մը: Մեծ ու պոտիկ, այր թէ կին, բոլորն ալ երջանիկ էին իր թագաւորութեան մէջ, ամէնքն ալ ուրախ զուարթ:

Օր մը այս թագաւորը երազ մը տեսաւ: Երազին մէջ տեսաւ աղւազն մը պոչէն կախուած իր տան ձեղունէն: Ընդոստ արթնցաւ: Ձէր կրնար գտնել երազին իմաստը: Ժողովի հրաւիրեց իր մեծամեծները, բայց անոնք ալ չկրցան հասկնալ թէ ինչ կը նշանակէր այս երազը:

Այն ատեն հրամայեց. — «Ժողովի կանչեցէք թագաւորութեանս ամբողջ ժողովուրդը. թերեւս մէկն ու մէկը կարենայ մեկնել երազը»:

Երբորդ օրը իր թագաւորութեան ամբողջ ժողովուրդը հաւաքուեցաւ թագաւորին պալատը: Ուրիշներու հետ եկաւ նաեւ խեղճ մարդ մը: Ճամբան տեղ մը ստիպուած էր անցնիլ նեղ արահետէ մը, որ երկու կողմէն փակուած էր ժայռերով: Երբ գիւղացին հոն հասաւ, ճամբուն վրայ փոռուած տեսաւ օձ մը՝ վիզը երկնցուցած եւ լեզուն դուրս հանած:

Երբ գիւղացին մօտեցաւ, օձը կանչեց. — «Բարի լոյս, ո՞ւր կ'երթաս, գիւղացի աղբար»: Գիւղացին բացատրեց խնդիրը: Օձը ըսաւ. — «Մի՛ վախնար. խօսք տուր թէ ինչ որ նուիրէ թագաւորը քեզի, պիտի բաժնես ինձի հետ, եւ ես քեզի պիտի սորվեցնեմ գաղտնիքը»:

Գիւղացին ուրախացաւ, խօսք տուաւ, եւ երդում ըրաւ, ըսելով. — «Քեզի պիտի բերեմ ինչ որ թագաւորը նուիրէ, եթէ ինձի օգնես այս գործին մէջ»: Օձը ըսաւ.

— «Երկուքի պիտի բաժնեմ պարգեւը, կէսը քեզի, կէսը ինծի» երբ Թադաւորը տեսնես, ըսէ։ — «Պոչէն կախուած աղուէսը կը նշանակէ Թէ խարդախութիւն, կեղծիք եւ դաւադրութիւն կը տիրապետեն Թադաւորութեանդ մէջ»։

Գիւղացին գնաց, ներկայացաւ Թադաւորին եւ ըսաւ ինչ որ սորվեցուցած էր օձը։ Թադաւորը շատ գոհ մնաց, եւ մեծ նուէրներ պարգեւեց։ Գիւղացին նոյն ճամբէն չղարձաւ, որպէսզի չստիպուի զանոնք բաժնել օձին հետ, այլ ուրիշ ճամբէ մը գնաց։

Ժամանակ մը վերջը Թադաւորը ուրիշ երազ մը տեսաւ, — այս անգամ մերկ սուր մը կախուած էր առաստաղէն։

Թադաւորը անմիջապէս մարդ զրկեց եւ իր քով կանչեց գիւղացին։ Այս անգամ գիւղացին շատ մտահոգ էր. բայց ճար չկար։ Եւ առաջուան ճամբան բռնեց։ Անցաւ այն վայրէն ուր առաջ տեսած էր օձը. բայց օձը չկար ու չկար։ Ճարահատ կանչեց.

— Ա՛յ, օձ, վայրկեան մը հոս եկուր, ըսելիք ունիմ»։

Ձայնը չկտրեց մինչեւ որ օձը եկաւ եւ հարցուց. — «Ի՞նչ կ'ուզես, ի՞նչ նեղութիւն ունիս»։

Գիւղացին պատասխանեց. — «Այսպէ՛ս, այսպէ՛ս, այսպէ՛ս, ա՛խ, ճար մը, օգնէ ինծի»։

Օձը յայտարարեց. — «Գնա ըսէ Թադաւորին Թէ մերկ սուրը կը նշանակէ պատերազմ. այժմ Թշնամիները դաւեր կը սարքեն ներսէն եւ դուրսէն, պէտք է ճակատամարտի պատրաստուի եւ յարձակի»։

Գիւղացին շնորհակալութիւն յայտնեց օձին եւ ճամբան շարունակեց։ Ներկայացաւ Թադաւորին եւ ըսաւ ինչ որ իրեն բացատրած եւ պատուիրած էր օձը։

Թադաւորը շատ գոհ մնաց, սկսաւ պատերազմի պատրաստուիլ, եւ մեծ պարգեւներ ընծայեց։ Այս անգամ գիւղացին վերադարձաւ այն արահետէն ուր կը սպասէր օձը։

Օձը ըսաւ. — «Բարի՛ եկար, տո՛ւր պարգեւներուն կէսը, ինչպէս խոստացած էիր»։

Գիւղացին պատասխանեց. — «Ի՞նչ, կէսը քեզի՞ տամ. գնա՛րանդ. ա՛ռ քեզի սեւ քար մը եւ հրակէզ մօխիբ»։

Յետոյ քաջեց սուրը եւ օձին ետեւէն ինկաւ։ Օձը ծակ մը քաշուեցաւ, բայց գիւղացին հետապնդեց եւ սուրով կտրեց պոչը։

Ժամանակ մը վերջը, Թադաւորը նորէն երազ մը տեսաւ։ Այս անգամ մորթուած ոչխար մը կախուած էր առաստաղէն։

Թադաւորը անմիջապէս մարդ զրկեց եւ կանչեց գիւղացին։ Գիւղացին շատ կը վախնար այս անգամ, եւ ինքն իրեն ըսաւ. — «Ի՞նչպէս կրնամ ներկայանալ Թադաւորին»։ Առաջ օձը կը սորվեցնէր իրեն. բայց հիմա չէր կրնար ծօգնել, քանի որ անոր բարութեան փոխարէն վիրաւորած էր զայն իր սուրով։

Բայց եւ այնպէս դարձեալ ըռնեց նոյն ճամբան: Երբ հասաւ այն տեղը ուր կը գտնուէր օձը, աղաղակեց.

— Ա՛յ, օձ, հոս եկուր վայրկեան մը, բան մը պիտի խնդրեմ քեզմէ»:

Օձը եկաւ: Մարդը պատմեց իր հոգը: Օձը ըսաւ. — «Եթէ ինծի տաս կէսը թագաւորին նուէրներուն, կ'ըսեմ դադտնիքը»:

Գիւղացին խոստացաւ եւ երգում ըրաւ: Օձը ըսաւ. — «Այդ երազը կը նշանակէ թէ այժմ ամէն տեղ կը տիրէ խաղաղութիւն, եւ մարդիկ հանդարտ, հեղ ոչխարներ կը դառնան»:

Գիւղացին շնորհակալութիւն յայտնեց եւ շարունակեց ճամբան: Երբ ներկայացաւ թագաւորին, նոյնութեամբ պատմեց ինչ որ ըսած էր օձը: Թագաւորը խորապէս գոհ մնալով, աւելի մեծ նուէրներ պարգեւեց:

Գիւղացին վերադարձաւ այն ճամբէն ուր կը սպասէր օձը: Մօտեցաւ օձին, բաժնեց ինչ որ ստացած էր թագաւորէն եւ ըսաւ. — «Դուն համբերատար եղար ինծի հանդէպ, եւ ես հիմա նոյնութեամբ քեզի պիտի տամ ինչ որ թագաւորը նախապէս տուած էր ինծի»: Յետոյ խոնարհաբար ներողութիւն խնդրեց իր նախկին մեղքերուն համար:

Օձը ըսաւ. — «Հոգ մի՛ ըներ, մի՛ նեղուիր. անշուշտ մեղքը քուկդ չէր: Առաջին անգամ, երբ ամէնքն ալ կատարեալ խաբեբաներ էին, երբ կեղծիքն ու դաւաճանութիւնը կը տիրէին երկրին մէջ, դուն ալ խաբեբայ մըն էիր, որովհետեւ, հակառակ խոստումիդ, տուն դարձար ուրիշ ճամբէ մը: Երկրորդ անգամ, երբ ամէն կողմ պատերազմ էր, կռիւ եւ սպանութիւն, դուն ալ կռուեցար ինծի հետ, եւ կտրեցիր պոչս: Բայց հիմա երբ խաղաղութիւնը եւ սէրը վերահաստատուած են, դուն պարգեւները կը բերես եւ կը բաժնես ինծի հետ: Գնա՛, եղբայր, Տէր ընդ քեզ: Ես աչք չունիմ քու հարստութեանդ»:

Եւ օձը ելաւ գնաց կծկուելով իր ծակին մէջ:

ԱՎՈՒԱՅ ՈՒՆԵՑՈՂԸ ԵՒ ԶՈՒՆԵՑՈՂԸ

Շահ Ալի ուզեց տեսնել իր թագաւորութեան ամէնէն անօթի մարդը, քննելու համար թէ այդպիսի մարդ մը ո՞րքան կրնայ ուտել ամէնէն համով հոտով կերակուրը մէկ ճաշի վրայ: Ուստի ազդարարեց թէ որոշ օր մը պիտի ճաշէ իր պալատականներուն հետ, բացօթեայ, պալատին դիմացը:

Որոշեալ ժամուն սեղաններ դրուեցան եւ ճաշը պատրաստուե-

ցաւ ի ներկայութեան խոռոչն բազմութեան մը: Առաջին շրջանէն վերջը, թաղաւորը ամպհովանի մը բարձրացաւ եւ ըսաւ. — «Հաւատարիմ հպատակներս, կը տեսնէք թէ ինչ չքեղ ճաշ մը սարքուած է ինծի համար: Կ'ուզէի զայն բաժնել ձեր մէջէն անոնց հետ որ իսկապէս անօթի են եւ բան չեն կերած երկար ատենէ ի վեր. ուրեմն չիտակ ըսէք թէ ձեր մէջէն ո՞րն է ամէնէն անօթին եւ թող յառաջ դայ»:

Երկու հոգի երեւցան բազմութեան մէջ, — ծերուկ մը յիսուն տարեկան եւ երիտասարդ մը քսանըօթը տարեկան: Առաջինը աղեբեկ մաղբոր ունէր եւ տկար էր, երկրորդը՝ առողջ եւ յաղթանդամ:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ անօթի էք, — հարցուց Շահը ծերուկին:

— Ծերացած եմ, տղաքս մեռած են, աշխատանքէն հալած մաշած եմ, եւ երեք օրէ ի վեր բան չեմ կերած:

— Իսկ դո՞ւն, — հարցուց Շահը դառնալով երիտասարդին:

— Զկրցայ գործ գտնել, եւ որովհետեւ քաջառողջ երիտասարդ մըն եմ, մուրալու կ'ամչնամ, որով ես ալ պատառ մը բան չեմ կերած երեք օրէ ի վեր:

Շահը հրամայեց որ կերակուր տան մէկ ափսէի վրայ եւ փոքր բաժիններով: Անօթիները կերան անհամբեր, իրար դիտելով չեւտակի:

Յանկարծ երկուքն ալ, ծերուկը եւ երիտասարդը կանգ առին եւ սկսան լալ: — Վինչո՞ւ կուլաք, հարցուց Շահը ապշահար: — «Ակռայ չունիմ, — ըսաւ ծերուկը, — եւ մինչ կերակուրս կը ծամծամեմ, այս երիտասարդը ամէն բան կը լափէ»:

— Իսկ դուն ինչո՞ւ կուլաս, երիտասարդ:

— Սուտ կը խօսի, Զերդ Վեհափառութիւն. մինչ ես իմ առջեւ դրուած կտոր մը միսը կը ծամեմ, ծերուկը ամէն բան կուլ կուտայ:

... Ես կը ստսկամ աւերակներէն ու անկարող ցաւերէն,
Քանց մի՛ առներ քաղաքներու մոխիրքն ինձ,
Օ՛, արցունքը, ուրիշիմ արցունքը զիս անգթօրէն կը խղզէ,
Ուրիշիմ ցաւը, ուրիշիմ կոծը զիս խեղճութեամբ կը տանի:

Օ՛, կանգ մի՛ առներ դիակներու դէմ այս ցիրուցամ,
Հեռո՛ւ փախիր գերեզմաններէն եւ սպիտակ շիրիմներէն,
Որովհետեւ ինձի համար, կարելի չէ, քեզի՛ կ'ըսես, երկվար,
Հայրենիքիս մահացումը մահուանը մէջ անգամ մըն ալ սեւեռել:

Սիւսանթօ